

Riktlinjer för hantering av forskningsdata vid Karlstads universitet

Syfte

Riktlinjernas syfte är att beskriva Karlstads universitets styrande principer och allmänna riktlinjer för hantering av forskningsdata. Riktlinjerna ska främja en god och ändamålsenlig hantering av forskningsdata genom att ge övergripande information, stöd och vägledning till forskare, chefer och andra anställda som ansvarar för hantering av forskningsdata.

Dokumentet är framtaget för att uppfylla gällande lagkrav beträffande hantering och bevarande av forskningsdata, samtidigt som en öppen och tillgänglig forskning främjas. Riktlinjerna kompletterar Karlstads universitets policy för hantering av forskningsdata.

Policyn och riktlinjerna behöver kompletteras med underdokument och informationstexter som vägleder formerna för arbetet med att implementera styrdokumentet i verksamheten.

Riktlinjerna omfattar inte publicering och nyttiggörande av resultat eller slutsatser i forskningen, utan är avgränsad till hantering av forskningsdata som har samlats in eller skapats för att analyseras i ett vetenskapligt syfte och som ligger till grund för de resultat och slutsatser som forskningen genererar. Information om publicering och nyttiggörande, samt fördjupad information i vissa av de frågor som kortfattat behandlas i riktlinjerna finns i de anknyttande styrdokument som anges under punkt 9.

Det huvudsakliga arbetet med att ta fram riktlinjerna har utförts av forskningsdatagruppen vid Karlstads universitet i samråd med representanter från fakulteterna. Dokumentet har varit ute på internremiss till fakulteterna, centrala stödfunktioner, arbetstagarorganisationerna och studentkåren.

Beslut:	15/20	Dnr:	C2020/80	Ersätter:	-	Dnr: -
Giltighet fr.o.m:	2020-01-20	t.o.m:	Tills vidare	Handläggare:	Conny Claesson	

Riktlinjer för hantering av forskningsdata vid Karlstads universitet

1. Inledning

Karlstads universitet har det övergripande ansvaret för att all forskningsdata inom ramen för universitetets verksamhet är tillförlitlig och hanteras på ett lagligt och korrekt sätt med beaktande av god sed i forskning. För att hantera den stora mängd data som forskningen genererar och för att undvika tidskrävande arbete i samband med att data ska arkiveras, delas och återanvändas är det viktigt att ha en tydlig struktur i hur data, material och dokument organiseras under hela forskningsprocessen.

Karlstads universitet arbetar aktivt för att forskningsdata och tillhörande metadata hålls sökbara, åtkomliga och återanvändbara för vidare forskningsändamål i enlighet med EU-kommissionens¹ och den svenska regeringens rekommendationer²³.

2. Definitioner

Med *forskning* avses enligt etikprövningslagen⁴: ”vetenskapligt experimentellt eller teoretiskt arbete för att inhämta ny kunskap och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund, dock inte sådant arbete som utförs inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller på avancerad nivå”.

Med *forskningshuvudman* avses enligt etikprövningslagen: ”en statlig myndighet eller en fysisk eller juridisk person i vars verksamhet forskningen utförs”.

Med *forskningsprojekt* avses enligt Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om gallring av handlingar i statliga myndigheters forskningsverksamhet⁵: ”en i tiden och till syftet avgränsbar forskningsverksamhet knuten till visst uppdrag och/eller vissa personer.” Ett forskningsprojekt kan bestå av flera delprojekt och kan vara antingen extern- och/eller internfinansierat.

Med *forskningsdata* avses inom ramen för dessa riktlinjer: alla former av lagrade uppgifter som har samlats in eller skapats för att analyseras i ett vetenskapligt syfte och som ligger till grund för de resultat och slutsatser som forskningen genererar. Några – ej uttömmande – exempel på forskningsdata är statistik och mätdata, transkriberade intervjuer och enkätsvar,

¹ Kommissionens rekommendationer (EU) 2018/790 av den 25 april 2018 om tillgång till och bevarande av vetenskaplig information. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0790&from=EN>

² Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2016/11/prop.-20161750/>

³ För ett hållbart och digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi, N2017/03643/D. <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2017/05/for-ett-hallbart-digitaliserat-sverige---en-digitaliseringsstrategi/>

⁴ Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460

⁵ Riksarkivets föreskrifter (1999:1 ändrat 2002:1) och allmänna råd om gallring av handlingar i statliga myndigheters forskningsverksamhet <https://riksarkivet.se/rafs?pdf=rafs/RA-FS%201999-01.pdf>

resultat från experiment, observationer i fältarbete, inspelade intervjuer (video/ljud) och bilder.

Med *metadata* avses inom ramen för dessa riktlinjer: en strukturerad beskrivning av forskningsdata, ”data om data”. Metadata kan bestå av beskrivande eller kontextuell information eller information om datas ursprung (proveniens), såsom hur variabler är definierade, hur data är strukturerat, hur olika datamängder relaterar till varandra, information om hur och av vem data har tagits fram eller om särskild mjukvara behövs för att läsa eller analysera data.

Med *datacitering* avses inom ramen för dessa riktlinjer: att referera till forskningsdata på samma sätt som till exempel bibliografiska referenser till tidskriftsartiklar, rapporter, konferensbidrag och andra publikationer.

3. Grundläggande principer för hantering av forskningsdata

Karlstads universitet är forskningshuvudman för den forskning som bedrivs inom universitetets ramar. De forskningsdata som forskare och doktorander samlar in eller skapar inom ramen för forskningen tillhör som huvudregel Karlstads universitet. Detta medför att universitetet har äganderätt⁶ till forskningsdata, och även ansvarar för att hantera forskningsdata på ett lagligt, korrekt och säkert sätt.

En viktig princip är att forskningsdata ska bevaras och finnas tillgängliga så att primärmaterial och analyserade data utan hinder kan användas för att underbygga och verifiera forskningens metoder och resultat.

Vid Karlstads universitet ska alla forskningsprojekt även genomgå etikgranskning och registreras i universitetets diarium i enlighet med rektors beslutade etikgranskningsprocess.

3.1 Allmänna handlingar

Karlstads universitet är en statlig myndighet som lyder under regeringen. Detta innebär att all hantering av forskningsdata måste uppfylla de grundläggande principer som gäller för myndigheters allmänna handlingar.

Forskningsdata som Karlstads universitet samlar in från någon utanför universitetet blir allmänna handlingar när de inkommer till myndigheten. Forskningsdata som skapas vid Karlstads universitet blir som huvudregel att betrakta som upprättade allmänna handlingar i

---

⁶ Äganderätten åsyftar forskningsdata i egenskap av informationstillgång i verksamheten. Hur en informationstillgång får hanteras av universitetet styrs t.ex. av tryckfrihetsförordningen, arkivlagstiftningen, offentlighets- och sekretesslagen, dataskyddförordningen och föreskrifter om informationssäkerhet. Även immaterialrättsliga regler (Intellectual Property Rights) behöver beaktas. Forskningsdata kan t.ex. i vissa fall omfattas av upphovsrätt, vilket kan innebära begränsningar i universitetets möjlighet att framställa och sprida exemplar av verket utan godkännande från upphovsrättsinnehavaren.

samband med att forskningsdata färdigställs under forskningsprocessens gång⁷.

Forskningsdata ska dels lagras lättåtkomliga så länge de bedöms vara av värde för fortsatt forskning och dels förberedas för långtidsbevarande och arkivering i enlighet med Riksarkivets föreskrifter och universitetets riktlinjer. Forskningsdata får endast gallras (dvs. förstöras) om det finns en regel som tillåter detta. Gallringen ska följa de lokala tillämpningsbeslut om gallring av forskningshandlingar som finns vid Karlstads universitet.

3.2 Offentlighetsprincipen

Offentlighetsprincipen innebär att allmänheten och massmedia har rätt till insyn i statens verksamhet. Detta innebär att i princip alla, både svenska och utländska medborgare, har rätt att begära att ta del av de handlingar som finns förvarade hos svenska myndigheter. Detta gäller generellt sett även för all forskningsdata som samlas in och skapas vid Karlstads universitet.

Rätten att ta del av myndigheters handlingar begränsas dock på två sätt. För det första är inte alla handlingar som förvaras hos en myndighet allmänna handlingar, och för det andra kan viss information i allmänna handlingar vara hemlig (belagd med sekretess). Innan forskningsdata lämnas ut enligt offentlighetsprincipen måste en sekretessbedömning göras i varje enskilt fall.

3.3 Personuppgiftsbehandling och etikprövning

Dataskyddsförordningen⁸ (GDPR) innebär förenklat att personuppgifter bara får samlas in för vissa berättigade ändamål, att inte fler uppgifter än nödvändigt får behandlas, att uppgifterna inte får sparas längre tid än nödvändigt, och att behandlingen ska vara skälig och rimlig i förhållande till den enskilda individens grundläggande rättigheter och friheter. Det är också viktigt att säkerställa att personuppgifter hanteras på ett säkert sätt, och att inte fler personer än de som behöver ha tillgång till uppgifterna kan ta del av dem.

Om känsliga personuppgifter (artikel 9 GDPR) eller personuppgifter om lagöverträdelse som innefattar brott (artikel 10 GDPR) behandlas för forskningsändamål måste även reglerna i lagen om etikprövning av forskning som avser människor beaktas. När dessa typer av personuppgifter behandlas krävs därför alltid ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten. Alla sådana ansökningar ska först skickas till den lokala forskningsetiska kommittén vid Karlstads universitet.

---

⁷ Riksarkivets rapport 1997:2, Offentlighet & sekretess i myndighets forskningsverksamhet https://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/offentlighet-sekretess-1997_2.pdf

⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) <https://www.datainspektionen.se/lagar--regler/data-skyddsforordningen/dataskyddsförordningen---fulltext/>

3.4 Informationssäkerhet

Informationssäkerhet handlar om att skydda information från olika typer av hot genom att anpassa de tekniska, fysiska och administrativa miljöerna där informationen hanteras. Karlstads universitet har ett generellt ansvar att – utifrån informationens känslighet och de risker som finns med hanteringen – genomföra lämpliga tekniska och organisatoriska skyddsåtgärder för att säkerställa och kunna visa att hanteringen av informationen sker på lämpligt sätt och i enlighet med gällande lagstiftning.

Forskningsdata måste därför hanteras på sådant sätt att det går att säkerställa att informationen skyddas mot obehörig åtkomst (konfidentialitet), felaktiga förändringar (riktighet), samt att informationen finns tillgänglig då den behövs (tillgänglighet). Det är också viktigt att säkerställa att informationen inte ändrats, eftersökts eller lämnats ut till någon som inte har behörighet att ta del av den (spårbarhet).

De två viktigaste åtgärderna för att uppnå lämplig informationssäkerhet för forskningsdata är dels att göra en informationsklassning av den information som kommer att behandlas (t.ex. helt okänsliga uppgifter, personuppgifter, känsliga personuppgifter eller sekretessbelagda uppgifter), och dels att använda de IT-resurser som tillhandahålls för ändamålet av Karlstads universitet. Forskningsdata ska därför som huvudregel endast hanteras i de IT-system och molntjänster som Karlstads universitet har införskaffat och som har för ändamålet anpassade lämpliga tekniska och organisatoriska skyddsåtgärder.

3.5 Forskningsprojekt med flera forskningshuvudmän

Karlstads universitet är forskningshuvudman och ansvarig för forskningsdata som genereras av olika forskare och forskargrupper vid universitetet. Situationen blir dock mer komplicerad när det rör sig om samverkansprojekt med andra forskningshuvudmän. I sådana forskningsprojekt bör som huvudregel avtal upprättas som styr hur samarbetet ska fungera och hur forskningsdata kommer att hanteras inom ramen för projektet. Hur forskningsdata ska hanteras kan även dokumenteras genom att upprätta en datahanteringsplan för projektet.

Forskningsdata som samlas in eller skapas vid Karlstads universitet tillhör som huvudregel universitetet. I det fall ett forskningsprojekt, eller delar av ett forskningsprojekt, är tänkt att överflyttas till eller från Karlstads universitet måste möjligheterna att överlämna, kopiera eller låna forskningsdata utredas⁹. Om forskningsdata ska överlämnas till ett annat lärosäte måste Riksarkivet underrättas. En forskare som flyttar från Karlstads universitet behöver därför i samråd med Karlstads universitet och det nya lärosätet utreda förutsättningarna för att ta med sig forskningsdata innan överflyttning sker.

---

⁹ Riksarkivets skrifter för offentlig förvaltning 2019:1, Att överlämna handlingar till en annan myndighet https://riksarkivet.se/Media/pdf-filer/doi-t/Att_overlamna_handlingar_till_en_annan_myndighet_2019-01-28.pdf

4. Datahanteringsplaner

Processen att hantera forskningsdata pågår under hela livscykeln av ett forskningsprojekt. Den omfattar insamling, dokumentation, bearbetning, lagring, delning, arkivering och gallring. Genom att arbeta strukturerat och tillgängliggöra data säkerställs också en framtida återanvändning av materialet.

En del finansiärer ställer krav på att en datahanteringsplan ska upprättas för de forskningsprojekt som beviljas medel. Datahanteringsplanen ska beskriva hur data som samlas in och/eller skapas kommer att hanteras under forskningens gång och hur den ska tas om hand efteråt. Karlstads universitet rekommenderar att en datahanteringsplan upprättas för alla forskningsprojekt som genererar forskningsdata, även i de fall där finansiären inte kräver det.

5. Öppen tillgång till forskningsdata

Öppen tillgång till forskningsdata innebär förenklat att digitala forskningsdata, samt tillhörande metadata, ska vara enkelt tillgängliga via internet med så få restriktioner som möjligt. I juli 2012 rekommenderade EU-kommissionen att medlemsstaterna ska bidra till ökad tillgång till vetenskaplig information. Som en del av Horisont 2020 utarbetades även rekommendationer för öppen vetenskap som täcker både publikationer och forskningsdata. Rekommendationerna uppdaterades under våren 2018 och beskriver nu hur medlemsstaterna ska främja delning av digitala forskningsdata genom nationella handlingsplaner och gemensamma lagringslösningar samt incitamentsprogram, belöningssystem och utbildningsprogram för forskare¹⁰.

Sveriges regering har i den forskningsstrategiska propositionen *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft* uttalat att ”forskningsresultat, som forskningsdata och vetenskapliga publikationer, som tas fram med offentlig finansiering bör vara öppet tillgängliga så långt det är möjligt. För vissa typer av forskningsdata finns dock behov av att begränsa öppenheten för att skydda den personliga integriteten, rikets säkerhet och liknande. För forskning som har innovationspotential kan det finnas behov av att begränsa öppenheten av immaterialrättsliga skäl. Det är dock ett viktigt ställningstagande att öppen tillgång utgör normen och att inskränkningar i öppenheten utgör undantagen.¹¹”

Karlstads universitet arbetar aktivt med att främja öppen tillgång till forskningsdata i enlighet med EU-kommissionens och regeringens rekommendationer. Forskningsdata som är resultatet av helt eller delvis offentligt finansierad forskning bör utan kostnad göras öppet tillgängliga för fortsatt forskning, under förutsättning att detta inte hindras av juridiska (t.ex. sekretess eller regler gällande behandling av personuppgifter), etiska, tekniska eller kommersiella skäl.

¹⁰ Kommissionens rekommendationer (EU) 2018/790 av den 25 april 2018 om tillgång till och bevarande av vetenskaplig information. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0790&from=EN>

¹¹ Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50), s 107. <https://www.regeringen.se/4adado/contentassets/72faaf7629a845af9b30fde1ef6b5067/kunskap-i-samverkan--for-samhallets-utmaningar-och-starkt-konkurrenskraft-prop.-20161750.pdf>

Tillgång till forskningsdata ska vid Karlstads universitet därför följa principen ”så öppen som möjligt och så begränsad som nödvändigt”.

Vissa typer av forskningsdata får dock inte göras öppet tillgängliga, inte ens med restriktioner. Det är av naturliga skäl t.ex. inte tillåtet att publicera sekretessreglerade uppgifter öppet på internet eftersom uppgifterna då röjs, vilket är en brottslig gärning. Inte heller forskningsdata som innehåller personuppgifter får läggas ut öppet tillgängligt. Det finns fler tillfällen när forskningsdata inte kan göras öppet tillgängligt och en bedömning får göras i varje enskilt fall.

Vid Karlstads universitet är det forskaren som har huvudansvaret för att forskningsdata tillgängliggörs på korrekt sätt. Det finns inget krav på att forskaren ska tillgängliggöra forskningsdata innan det att forskaren själv har publicerat sina resultat. Karlstads universitet rekommenderar som huvudregel att forskningsdata tillgängliggörs i ett etablerat data-repositorium – helt öppet eller med restriktioner utifrån en lämplighetsbedömning – med krav på data citering.

6. FAIR-principerna

FAIR-principerna¹² (F - Findable, A - Accessible, I - Interoperable, R - Reusable) spelar en mycket viktig roll i arbetet för en öppen vetenskap. De beskriver några av de mest centrala riktlinjerna för god datahantering och öppen tillgång till digitala forskningsdata. Forskningsdata behöver inte nödvändigtvis vara i digital form ursprungligen, såsom handskrivna historiska dokument, men för att kunna tillgängliggöras effektivt och göras FAIR behöver forskningsdata vara i digital form. FAIR-principerna publicerades första gången 2016 och sedan dess har Europeiska unionen samt ett flertal forskningsfinansiärer, universitet och forskningsinfrastrukturer ställt sig bakom dem. I Sverige är det Vetenskapsrådet och Kungliga biblioteket som fått regeringens uppdrag att ta fram kriterier för att kunna bedöma i vilken utsträckning forskningsdata och vetenskapliga publikationer uppfyller FAIR-principerna¹³. Sammanlagt innehåller FAIR 15 principer som är möjliga att tillämpa på forskning inom alla vetenskapliga discipliner.

Hantering av digitala forskningsdata bör vid Karlstads universitet följa de internationella FAIR-principerna i den utsträckning det är praktiskt genomförbart. Karlstads universitet verkar för att forskningsdata med tillhörande metadata hålls sökbara, åtkomliga och återanvändningsbara för nya forskningsändamål under lång tid, vilket i allmänhet innebär över flera generationer av den hård- och mjukvara som krävs för behandlingen.

Det är dock viktigt att poängtera att FAIR-principerna inte innebär att digitala forskningsdata alltid ska finnas öppet tillgängliga för alla. Forskningsetiska bedömningar, vilken information

---

¹² FAIR-principles. <https://www.go-fair.org/fair-principles/>

¹³ Kriterier för FAIR forskningsdata, Vetenskapsrådet 2018, https://www.vr.se/download/18.ad27632166e0b1efab1cdc/1555322024158/Kriterier-FAIR-forskningsdata_VR_2018.pdf

som har lämnats till deltagande forskningspersoner, integritetsskyddslagstiftning och sekretess är faktorer som alltid måste beaktas innan forskningsdata kan tillgängliggöras utanför en forskargrupp, vilket även beskrivs under punkt 5 ovan.

7. Ansvar för hantering av forskningsdata

Karlstads universitet är forskningshuvudman för den forskning som genomförs inom ramen för universitetets verksamhet. Detta innebär att Karlstads universitet har det övergripande ansvaret för att all forskningsdata är tillförlitlig och hanteras på ett korrekt och säkert sätt med beaktande av god sed i forskning.

Rektor har som myndighetschef huvudansvaret för att säkerställa att verksamheten bedrivs författningsenligt och effektivt. Det är rektor som beslutar om de övergripande styrdokumenterna vid Karlstads universitet.

På fakultetsnivå är det dekanen som har huvudansvaret för fakultetens efterlevnad av gällande lagstiftning och fastställda styrdokument vid hantering av forskningsdata. Ansvaret kan delegeras till prefekt på institutionsnivå. Det är prefekten som ansvarar för att forskningsdata inom institutionens forskning blir arkiverade och författningsenligt gällande.

Det är dock alltid forskaren som har huvudansvaret för sin egen forskning och som måste se till att god forskningssed, gällande lagstiftning och fastställda rutiner följs. Detta ansvar innefattar även en god och ändamålsenlig hantering av forskningsdata.

I forskningsprojekt med flera deltagande forskare från Karlstads universitet bör i regel den huvudansvarige forskaren ha huvudansvaret för hanteringen av forskningsdata. Om den huvudansvarige forskaren lämnar Karlstads universitet eller av annan anledning inte kan fullgöra sin uppgift övergår ansvaret för hanteringen av forskningsdata till prefekten vid den institution där forskningsprojektet har sin hemvist tills en ny ansvarig utses. Om forskningsdata överlämnas till annan del av Karlstads universitet övergår ansvaret till denna organisationsdel.

8. Stöd vid hantering av forskningsdata

På Karlstads universitet finns en forskningsdatagrupp som arbetar med frågor relaterade till hantering av forskningsdata, datahanteringsplaner och öppen tillgång till forskningsdata.

Forskningsdatagruppen har till uppgift att informera om forskningsdatafrågorna i verksamheten, och ska se till att berörda målgrupper kan hålla sig uppdaterade och får möjlighet till regelbunden utbildning. Forskningsdatagruppen är också en stödjande och samrådande funktion som ger råd och rekommendationer vid hantering av forskningsdata, datahanteringsplaner och öppna data.

Forskningsdatagruppen är sammansatt av representanter från de Centrala stödfunktionerna. Anknutet till forskningsdatagruppen finns även en referensgrupp med forskare från

fakulteterna. Forskningsdatagruppen kan nås på följande funktionsadress.

forskningsdata@kau.se

9. Anknyttande styrdokument

Karlstads universitets policy och riktlinjer för hantering av forskningsdata anknyter till flera andra styrdokument. Några av de viktigaste listas nedan.

- Policy för nyttiggörande
- Publiceringspolicy
- Policy för hantering av allmänna handlingar
- Bevarande och gallringsplan för forskningsmaterial
- Strategi för bevarande av elektroniska handlingar
- Policy för informationssäkerhet
- Modell för informationsklassificering gällande informationssäkerhet
- Policy för behandling av personuppgifter
- Allmänna regler för personuppgiftsbehandling inom forskning
- Forskningsetisk granskningsprocess vid Karlstads universitet